

Србија и њен ћирилички стандард

Савремена српска ћирилица не само да је ванредно подесан критеријум дигиталног претраживања/постојања већ је јединствен споменик конструктивног прожимања германског и словенског, средњоевропског и балканског, западног и источног

ЈЕЗИК И ПИСМО

Синиша Стефановић*

Улазећи у расправу о нацрту новог закона о службеном језику и писму те нацрту *Стратегије развоја културе у Србији 2017–2027*, потребно је, пре свега, да нагласимо да писмо које данас превађава јавном комуникацијом није „латиница“ већ хрватска стандардна латиница. Узрок повлачењу ћирилице није у „застарелости“ већ у неформалном положају пре стварања Југославије те наслеђу политике према њој вођене од 1945, а нарочито од „Предлога за размишљање групе књижевника“ из марта 1967. када је шовинистичким проглашен захтев да буде једина стандардна за српски језик у читавој СФРЈ.

Премда су се и Срби различитим прилагођенима латинског писма служили кроз дуго време, савремена латиница прилагођена штокавском језику дефинисана је 1892. на налог Сабора Хрватске и Славоније као стандардно писмо хрватског језика. Копитар-Вукова ре-

форма/редакција у Србији није била стандардна, већ дозвољена законима из 1859., 1860. и 1867. године. Реформисаној српској ћирилици и вуковском језику правилисно уређење за потребе елите Српске књижевне задруге 1894. године даје Стојан Новаковић: пожељно и узорно, али не и формално обавезно. У обе Југославије важила је иста Новаковићева претпоставка: како Срби већ уче латиницу, Хрвати ће поради јединства да науче ћирилицу. Она је у основи Крфске декларације 1917., интералног југословенства 1929. године, Новосадског споразума 1956. године.

Пристајалице двојног српског/хрватског стандарда писма ослањају се на уверење да се службена употреба језика и писма да ограничати искључиво на државну употребу, док би изван ње остала тзв. јавна употреба. Међутим, „јавна употреба“ нема терминолошку вредност. Израз је уведен да би се задовољили захтеви хрватског покрета 1967–1971. године, лењинистичког је порекла и оправдања, а оригинални му је садржај илентичан службеној употреби. Наглазимо га у Амандману V на Устав СР Хрватске (16. 2. 1972) који је постао чл. 138 Устава СР Хрватске. Јавној употреби дат је у СР Хрватској – само ту и тада – пуни обухват службене употребе. Термин службена употреба односи се на преписку федерације са републикама.

Таква је подела уведена у амандман XXVI на Устав СР Србије од 7. јануара 1989. године. Суштину амандмана је у то време у „Политици“ од академика Радомира Лукића, правника, у четријест наставка којима је свака расправа била закључена, бранио проф. Ранко Бугарски, лингвиста. Одатле је израз „јавна употреба“ као супротстављен „службеној употреби“ – иако је и у Хрватској и у Србији напуштен већ 1990. године – у функционалном смислу ушао у *Закон о службеној употреби језика и писама* (1991, 1994, 2005, 2010) којим се данас тумачи чл. 10. Устава. Како је тај реликт кардељевштине у Србији, и само у њој, и данас остао на снази? Заговорници „јавне употребе“ су фрази током деведесетих исцрпили лењинистички садржај те, самовласно и без научно брањивог образложења, њему наместо улили људска и мањинска права.

Будући да заједничке државе више нема, а да политика данашње владе води интеграцији у Европску унију, не постоји никакав ваљан разлог да ћирилица у Србији не буде у адекватном, традицијама средњоевропске културе саобразном, правном положају. Томе у прилог иде чињеница да је формалним раздвајањем двајезика (ISO 639-2 (B)), на иницијативу из Загреба, од 2008. године српска редакција ћирилице једино међународно стандардно писмо српског језика. У табели латиничких дигиталних стандарда (ISO/FDIS 12199:1999(E), ANSI/NISO

Z39.47-1993 (R2003)) не постоји српска латиница. Хрватска стандардна латиница је у данашњој Србији мањинско писмо Хрвата и Бошњака па, будући предметом мањинског законодавства, ни са тога аспекта није уочљив разлог којим би могла да се оправда њена стандардизација и у српском језику. Аргумент Венецијанске комисије (2007) да се латиницом „већина мањина радије користи“ бесмислен је у сваком погледу: од када се и где у Европи мањине питају које ће писмо да буде стандардно?

На крају, обратимо пажњу на важну културну чињеницу. Ми говоримо о културном достигнућу малог народа којим је, стандардизовањем знака „ћерв“ (Ћ) у време и вероватно иницијативом Св. Саве, створена дистинктивна варијанта ћириличног писма. Данашње, Копитар-Вукова решење те варијанте није само српско и само словенско. Оно је настало у Бечу, из просветитељских мотива које је прихватио и у Србију улио Доситеј, на основу принципа један глас – један знак, још једне средњоевропске идеје у доба просветитељства.

Као таква, савремена српска ћирилица не само да је ванредно подесан критеријум дигиталног претраживања/постојања већ је јединствен споменик конструктивног прожимања германског и словенског, средњоевропског и балканског, западног и источног. Стога би као ендемичан феномен европске историје и културе требала да буде заштићена не само националном законском и културном иницијативом већ и подршком Европске уније јер је, како је истраживањем Завода за проучавање културног развитка доказано, ово сјајно дело људског духа истину угрожено.

*историчар

Илустрација Драган Стојановић